

Јелена Р. Јовановић Симић

УДК 821.03-93=163.41

Радоје Д. Симић

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за српски језик са јужнословенским језицима

О ПРЕВодноЈ ДЕЧЈОЈ ЛИТЕРАТУРИ СА СТРАНИХ ЈЕЗИКА НА СРПСКИ

Сажетак: Аутори у приложеном раду¹ скрећу пажњу на језичке и материјалне прилике у преводним текстовима дечје литературе са страних језика на српски. Закључак је да се о овој битној области књижевног и посебно дидактичког слоја српске културе врло мало води брига, и допушта се сваковрсна неодговорност и некомпетентан однос према тексту.

Кључне речи: култура, дечја литература, језик, стил, превођење.

1. О значају дечје књижевности у васпитном и образовном раду са децом није потребно трошити речи, јер је то општепозната чињеница. Ми ћемо на примерима показати, међутим, да је дечја књижевност најзапостављенија од свих области културног рада и да је препуштена непрофесионалности. Дечје књиге не само да често нису ни укусно илустроване ни језички дотеране, већ заслужују најоштрију критику. Узећемо само два-три примера, не бирајући, већ средом, да бисмо се у то уверили.

2. Наш син је на поклон за рођендан добио књигу на чијим корицама пише *Причам ти најлепше басне: Ла Фонџен, Езој, Толстој*, а о којој се – и поред шарених илустрација које доминирају целом књигом – нико не брине. Издавач је некакав Ј. Р. Ј. из Земуна. Једина потписана одговорна особа за текст јесте „илустратор Сашењка Миљковић Ивановић”. Нигде не стоји ни с којег су језика преведене, ни ко је преводилац, ни која је чија прича, ни ко је приређивач... Но, та је књига каталогизирана у Народној библиотеци Србије под бр. 821-342 (082.2), уз запис да је поменута Сашењка – ни мање ни више него аутор. Кад бисмо били у могућности да упоредимо са оригиналом, тек бисмо онда видели прави досег интервенција преводиоца и редактора. Али довољно је погледати и саму структуру текста.

¹ Овај рад написан је у оквиру пројекта 178014 „Динамика структура савременог српског језика”, који финансира Министарство за науку и развој Републике Србије.

3. Одмах и унапред тврдимо да језик и садржај књиге не одговарају деци предшколског узраста. Но, погледајмо изблиза.

3.1. На крају књиге штампана је најкраћа прича, чувена басна о цврчку и мраву (мравима). Навешћемо је у целини:

Ова басна нас учи да увек морамо бити мудри и мислити на будућност.

На селу, на обали једног потока, у густој трави, живели су цврчак и мрав. Стигло је лето.

Цврчак је по цели дан безбрижно певао, док је вредни мрав обилазио поља скупљајући пшеницу и јечам за зиму. С времена на време цврчак би рекао мраву: „Не разумем зашто се толико мучиш кад је лепше уживати на сунцу!” „Имаћу довољно времена да се одмарам кад дође зима!” – одговори мрав.

Стигла је јесен, а потом и зима. Киша и снег однели су са земље оно мало хране што је било на њој. Лакомислени цврчак тек тада увиде да је погрешно: промрзао и гладан отишао је до мрава и плачући му рече: „Молим те, дај ми нешто да поједем! Све ћу ти вратити кад опет дође лето!”

„Шта си радио до сада? – упита мрав. „Да ти искрено кажем, певао сам...” – одговори цврчак.

– Е, па онда ако си гладан(.) сам се снађи. Ако ти је хладно, ти играј, тако ћеш се угрејати и проћи ће те глад” – рече мрав смејући се, а затим додаде: „Сада би имао довољно хране да си летос радио”.

а) Прво пада у очи ’наравоученије’, у којем стоји да „нас басна учи да увек морамо бити мудри и мислити на будућност”. Питање је ко је мудрији: цврчак, који „је по цели дан безбрижно певао” или мрав, који „обилази поље скупљајући пшеницу и јечам за зиму”, и да га у зиму онда цврчак можда обрлати да му овај из сажаљења или глупости да да једе. Наравно, ово је мудрост социјалних односа, политичка да кажемо. А код мрава делује животна мудрост, тиха и окренута себи. Но, ова друга је мање видљива, и мање ефикасна у друштвеним односима од прве. Она ће ону мрављу представити као себичност и асоцијалност: не могу се социјално угрожени тако једноставно отерати с прага, каже логика данашњих размишљања о добру и злу. Не тврдимо да је истина на цврчковој страни, већ тврдимо да су прилике данас много компликованије него у стара проста времена – и да је потребно много више интелигенције да се оне разреше. Но да ли басна учи да бринемо о будућности, као далекој животној перспективи, или о непосредном дневном преживљавању – врло је дискутабилно питање. Мрав је последњом опаском заправо хтео рећи само толико: ко не ради, не треба ни да једе.

И, last but not least: замислите шта ли малишани којима се читају басне подразумевају под ’мудрошћу’, или под ’будућношћу’?!

б) Падају у очи материјалне чињенице којима оперише приређивач текста, као и лексика која на њих упућује.

(1) Цврчак и мрав живели су „на селу, на обали једног потока, у густој трави”. Где је ту село? Потоци и густа трава налазе се у пољу. А и цврчак и мрав радије тамо обитавају него у насељу.

(2) „Цврчак је по цели дан безбрижно певао”. Звуци које испушта цврчак далеко су ближи свирци него певању. Малишани већ имају извесних појмова о томе (птица пева, а цврчак цврчи), па ће се у најмању руку зачудити како овај цврчак може певати.

(3) „Док је вредни мрав обилазио поља сакупљајући пшеницу и јечам” – деца ће се чудити, прво, куда је мрав све ходао уместо сам да обрађује своју земљу (мала деца представљају по правилу све персонифицираном метафором), и друго – зашто се бави пшеницом и јечмом, а не плодовима уопште. Сумњамо, при томе, да градска деца уопште и знају шта је пшеница, а поготову јечам.

(4) Не само административним стилем, него и логиком својих значења, децу ће више зачудити него заинтересовати тврдња: „Киша и снег однели су са земље оно мало хране што је било на њој”. Сви знају да се храна не баца на земљу него у канту за отпатке, па је тамо заиста и нема, сем када случајно падне из руке или слично. Да се догађаји ове приче којим случајем дешавају на пољу, као што се не дешавају, онда је могло отприлике стајати да су киша и снег однели и покрили остатке жетве на пољу, или слично.

(5) „Шта си радио до сада?” – упита мрав. „Да ти искрено кажем, певао сам...” – одговори цврчак. – Зашто мрав пита цврчка шта је радио кад су били у сталном контакту преко целог лета? Чак се цврчак подсмевао мраву зашто се мучи „кад је лепше уживати на сунцу”.

(6) Одговор који даје мрав: „ако си гладан(,) сам се снађи” – нити је мудар, ни духовит, већ плитка свакодневна досетка.

3.2. Сада ћемо се вратити на почетак наше књиге, где је одштампана прича „Мачка и тигар”.

а) Почетни пасуси гласе:

Једног дана, док се шетала по шуми, мачка сретe тигра који се жалио да је страшно гладан. Мачка га одведе до једне куће у којој је живела мала девојчица.

Успут објасни тигру да јој девојчица увек даје храну, чим чује њено мјаукање. Да би уверила тигра да је то истина, мачка се приближи прозору кућице.

Након што је мало прочистила грло, затрепта својим великим очицама и лагано замјаука. То дугачко и тужно „мијау” значило је, на језику мачака, да је гладна. Прозор се отвори и на њему се појави девојчица. Мачка поново замјауче а девојчица сажаливо рече: – Јадна мала мацо, плачеш тако тужно јер си гладна! Немој више плакати, донећу ти одмах кашичу.

(1) Прва исказна форма говори о сусрету мачке са тигром „који се жалио да је страшно гладан”. Овако семантички синкретизован израз не казује деци ништа, јер испада да је ’жалба’ општа особеност кукавног тигра, а не да се он при сусрету пожалио мачки на глад која га тренутно мучи. Таква нејасноћа мути конкретну слику, те деци одмах постаје неинтересантна.

(2) „Мачка га одведе до једне куће у којој је живела мала девојчица.” Тако, без икаквог претходног разговора у којем би тигар био обавештен и упућен о чему је реч. Овако слаба логика излагања ствара код деце многе празнине у перцепцији, недоумице и одбојност према тексту. Тек накнадно мали слушалац сазнаје зашто је мачка одвела тигра до кућице.

(3) „Након што је мало прочистила грло” – метафора која детету није ни блиска ни јасна, и друго: ’након’ не припада разговорном језику и одбија чак и одрасле као надмени канцеларизам, а деци је и нејасно. Боље је било рећи: ’Пошто се накашљала мало...’ или слично.

(4) Затим, кад је већ имала намеру да тиме што је „затрептала својим великим очицама” (пазите: великим очицама!) хтела омити девојчицу, она је то морала учинити пошто ова отвори прозор, а не тек онако.

(5) „Мачка поново замјауче а девојчица сажаљиво рече: – Јадна мала мацо, плачеш тако тужно јер си гладна!” – Девојчица непотребно држи маци беседу о њеној глади, што успорава и монотонизује нарацију.

б) Тигар, пошто је видео како је мачка добила млеко, одлучио је да и сам затражи нешто да једе. Али то чини на непримерен начин:

– Видео сам, мацо, како си то урадила. Ја ћу мјаукати јаче и снажније да дам девојчици до знања да сам много, много гладан.

Можда ћу тако успети да добијем неки хранљивији и обилнији оброк. Само печено пиле би могло да смири мој изгладнели стомак.

Рекавши то, тигар оде до кућице, стаде под прозор, удахну снажно ваздух и заурла тако јако да је мачка морала да покрије уши шапама.

На ово страшно рикање, прозор се поново отвори, али се уместо девојчице појави дугачка пушчана цев, а иза пушке претеће лице огромног, дебелог човека. Видевши да му прети опасност, тигар заборави у моменту на глад. Побеже у шуму брзином метка мислећи само на то како да се спаси. Човек поче да виче за њим:

– Бежи, бежи, гадна звери! Ако те ја само стигнем... – и поче помахнитало да пуца. Тигар, који је трчао брже од ветра, осети како му нешто звижди изнад главе, али то нису били комарци него меци. Кад је доспео до шуме, сакри се у грмље и тако се спаси.

(1) Уместо недовољно значењски разграничених ’јаче’ и ’снажније’, боље би било ’снажније’ и ’гласније’ или сл.

(2) Цео пасаж је уобличен мање-више лажно научним, а у самој ствари административним стилем. Нпр.: „Можда ћу тако успети да добијем неки хранљивији и обилнији оброк”; – „Видевши да му прети опасност, тигар заборава у моменту на глад. Побеже у шуму брзином метка мислећи само на то како да се спаси.”; „...и поче помахнитало да пуца. Тигар, који је трчао брже од ветра, осети како му нешто звижди изнад главе, али то нису били комарци него меци. Кад је доспео до шуме, сакри се у грмље и тако се спаси”.

(3) Обрти ’брзином метка’, ’помахнитало да пуца’, ’како му нешто звижди изнад главе’ итд. – звуче деци страно и надуто. ’Заурла тако јак’, ’удахну снажно ваздух’ одају такође сасвим невештог стилисту. И ’јак’ и ’ваздух’ нису потребни, јер је и без њих израз јасан, а краћи и једноставнији од овог што читамо.

(4) Уз то, комарци не звижде него зује, па је требало употребити овај други глагол да би се одржала бар логичка линија приче.

(5) И на крају, у шуми расте високо дрвеће, а грмље је на ивици шуме или у пољу.

И оволико је довољно да добијемо прави увид у овај слаб текст.

4. Друга књига коју ћемо приказати насловљена је: *Езојове басне*. Састоји се од шест картонских форми – уоквирених слагалица са животињским мотивима на сликама. На левој страни је текст басне која је на слагалици илустрована. Издавач је извесни *Публик йраќийикум*, а на полеђини се изјашњава „Oak Service SRL – Italy”, са додатком: „Штампано у Кини”. Даљих података нема. Опремом и илустрацијама издање је адресовано на најмлађе слушаоце који још боље манипулишу слагалицама него словима. Књига садржи три приче.

4.1. Прва је прича „Мајмун и делфин”:

Једне ноћи на пучини се десио бродолом. Јато делфина је притекло у помоћ бродоломцима. Превозили су их до обале на својим леђима. У води се нашао и мајмун(.) који је узјахао великог делфина. Док га је носио према копну, делфин га је питао одакле долази.

Мајмун је одговорио да потиче из племените породице из Атине. Делфин га је онда упитао да ли познаје Пиреј, атинску луку. Мајмун је мислио да је то неки човек, па му је рекао да је то његов рођак. Делфин се наљутио што га је мајмун слагао па га је збацио с леђа и вратио се на пучину, а мајмун је морао сам да плива до обале.

(1) Рекло би се: све је у реду, кратак текст који ће забавити малишане док слажу сличице. Али није тако.

(2) Први сусрет са текстом децу обесхрабрује и одбија: „Једне ноћи на пучини се десио бродолом”. Можда ће приморски малишани, свакодневно у додиру с морем и бродовима, разумети о чему је реч. Али малишани у Београду, Нишу или сл. први пут чују речи ’пучина’, ’бродолом’ и сл. Боље је: ’на мору’.

(3) Писац, или рећи приређивач, наставља и даље у истом високопарном стилу не хајући за перцептивне моћи и језичку компетенцију малишана: „Јато делфина је притекло у помоћ бродоломцима” (боље ’бродоломницима’, јер ’бродоломци’ подсећају на ’ледоломце’ и сл.).

(4) О Пиреју је потребно објашњење деци да знају шта је у питању, али то може одвратити пажњу од текста и читање учинити неинтересантним.

(5) И још: текст је претрпан перфектима, па личи на неки чиновнички извештај, а не на дечју причу, ваљало је перфект помешати са аористима и/или презентима, па би прича оживела.

4.2. Друга је позната басна о вуку и јагњету:

Јагње је дошло на обалу потока да се напије воде када се изненада појавио велики вук и рекао му да не прља воду својим папцима. Јагње је одговорило да су му ноге чисте, ал се ипак удаљило да га не би наљутило.

Вук је кренуо за јагњетом оптужујући га да га је увредило прошлог пролећа. Јагње му је одговорило да гада није ни било рођено. „Ако то ниси био ти, онда је то сигурно био твој отац!” загрмео је, скочио на наивно јагње и појео га.

(1) Текст је испод сваког нивоа уређења приче за децу. Личи заправо на прво препричавање у основној школи, без духа и наративне живости. Употреба времена – само пефекат и презент – умртвљује га до краја.

(2) Уместо „када се изненада појавио велики вук и рекао му да не прља воду својим папцима” са дугим описом уместо дијалога између вука и јагњета који се налазе у свим другим верзијама ове приче – предут је и неинвентиван.

(3) Обрт „скочио на наивно јагње” делује заиста наивно. Јагње је у тој прилици било ’беспомоћно’ или сл.

(4) Као да превод није сачинио природни говорник српског језика.

4.3. Нешто је живахнијим стилем испричана последња од три приче – „Лав и миш”, која овде гласи „Миш и лав”. Али је логика приповедања делом сасвим поремећена:

Миш је у шуми срео великог лава и замолио га да му поштеди живот. Лав се сажалио и пустио га да оде, а миш му је обећао да ће му се првом приликом одужити. Лав се на то насмеје и помисли: „Како би ти тако мајушан могао да

помогнеш мени великом и снажном!”

Неколико дана касније ловци су својим мрежама заробили лава(,) који је немоћно режао. Миш га је чуо и дотрчао да му помогне. Зубићима је изгризао мрежу и лав је за тили час био слободан. Од тога дана они су постали велики пријатељи.

(1) Прва нелогичност јавља се на самом почетку причања: „Миш је у шуми срео великог лава и замолио га да му поштеди живот”. Зашто би миш ишао у шуму да моли лава за свој живот? Он у ствари живи у пољу и у селу, а не у шуми. И друго: зашто га није заобишао, него се сусрео с њим ако није морао?

(2) Друга упадљива нелогичност тиче се лављег ’режања’, које је чуо миш.

5. У рукама нам је, као „зачин”, трећа књига: модерна „басна” о Сунђер-Бобу. Носи наслов „Невоље у зоо-врту”. Превод је са енглеског, а издавач – Евро Ђунти.

5.1. Први редови приче посвећени су Сунђер-Бобовом шефу (На послу? – Онда је он одрастао, и ради се о одраслима, а не деци!), похлепном и шкртом:

Данас је све у зоо-врту у Коралову бесплатно. Готово сви из града су отишли тамо да се забаве, укључујући и господина Крабу, похлепног шефа Сунђера Боба.

Господин Краба воли бесплатни дан. Тога дана могао је да набави разне ситнице, а да не потроши ништа од свог драгоценог новца.

Носећи црне бркове као маску, господин Краба је грабио све што је могао.

Када је један од радника у зоо-врту делио бесплатне балоне, господин Краба је узео читаву хрпу. Код тезге са бесплатним пићем напунио је читаво буре. Узео је чак и сијалице из лампи поред стаза у зоо-врту.

(1) И тако даље. Може се рећи: стандардни превод не баш препознаљивих стилских карактеристика. Али не ни примерен дечјем узрасту, већ публици која налази задовољство у оговарачким манирима малограђанског друштва одраслих људи: „Готово сви из града су отишли тамо да се забаве, укључујући и господина Крабу, похлепног шефа Сунђера Боба”.

(2) Лик ’господина Крабе’ не делује ни васпитно ни подстицајно на дечју машту генерације којој је намењена лектира о Сунђер-Бобу. Прича о њему задира у осетљиве социјалне теме које нити занимају децу предшколског и раног школског узраста, нити су им разумљиве, а ни потребне у литератури лакшег васпитног садржаја каква је књижица пред нама.

(3) А да је она лакшег садржаја, показује даљи ток приче, у којој један од двојице дечака узнемири животињу у арили толико да почне разбијати кавез, а други дечак то не примећује. Ређају се догађаји у које се уплићу чувари, затим публика и полиција. На крају се открива ко је кривац, али пажњу више привлачи харање господина Крабе, који на крају бива главни кажњени. Овако конципиран – текст указује на авантуристичку и криминалистичку концепцију приче у којој прави кривац не добија казну. Но, да разгледамо још који исечак.

5.2. Следи део текста о забави у зоо-парку:

Сунђер Боб није приметио свог шефа... док је са својим најбољим другом ишао ка задивљујућем Остригином стадиону... Био је сувише узбуђен због тога што ће видети Кламуа, џиновску остригу.

- Не само да је то највећа острига у заточеништву – објашњавао је Патрику – него изводи и трикове!

Сунђер Боб је скинуо свој качкет са пропелером и рекао гласно, као да објављује: - ОН ПЉУЈЕ ЏИНОВСКИ БИСЕР СТО МЕТАРА УВИС... КАО ТОПОВСКО ЂУЛЕ!

Затим се претварао да је џиновска острига. Узео је капу, нагурао је у уста, мало је прожвакао, и онда је испљунуо високо. Качкет је потом бупнуо право на корнет неког дечака.

(1) 'Највећа острига у заточеништву' – 'пљује џинивски бисер сто метара увис'!? – Шта ли ће малишани предшколског и млађег основношколског узраста – којима је првенствено намењен овај текст – разумети кад чују или прочитају ове речи? – Пардон, рећи ће стручњаци за књижевну фантастику – ви нисте упућени у модерне литерарне токове: књижевност није ту да о нечему блебеће као да је квази наука, него просто да забави.

(2) Но ако и пристанемо на 'Сунђер Боба' – дакле на школски сунђер (кога је иначе у школама све мање, јер је табла замењена телевизијским екраном или монитором) – шта ћемо са 'остригама' и 'џиновским бисерима' које оне испљувавају 'као топовско ђуле'?

(3) Изгледа да се иде линијом – нека мисле деца шта им падне на ум, само нека се лепо забаве. – Само, како ће изгледати свет у њиховим главицама: окренут наглавачке или измешан од свега помало, што ни на шта не личи.

(4) Наше је мишљење ипак да деца морају учити да мисле логички. А да би то постигла, морају стећи неко искуство о овоме свету које одговара реалности, а не 'виртуелним' симулацијама његовим.

(5) Књига пред нама, међутим, пропагира нешто сасвим друго. Погледајмо само ону сцену са жвакањем качкета и његовим испљувавањем увис, тако да је „бупнуо право на корнет неког дечака”. Неограничено играње без

икаквог обзира на пристојност и околину. И даље, како се капа може тако сажвакати да се попут жвакаће гуме може испљувати да лети високо? Све изврнуто на главу.

5.3. Наставља се прича о неславним доживљајима апсурдних јунака. Сунђер Боб узнемирава Кламу, џиновску остригу, гађајући је 'морским кикирикијем':

Кикирики је одскочио од чврсте пурпурне љуштуре. Кламу се промешкољио па зинуо и промрмљао, збуњен. Сунђер Боб је био одушевљен. – Мислим да је успело! – рекао је церакајући се. Кламу се померио, прво на једну страну, па на другу, а затим се вратио у првобитни положај.

– Хеј, Патриче! – позвао је Сунђер Боб. – Кламу се буди! – Патрик је дотрчао на стадион.

– О, човече! – Повикао је. – Да ли сам пропустио нешто?

– Сунђер Боб се насмешио. – Не, шоу тек почиње! – рекао је самоуверено.

И био је у праву. Али шоу није био баш онакав каквом се Сунђер Боб надао. Уместо да изводи задивљујуће трикове, Кламу је отворио своја џиновска уста и закмечао из свег гласа!...

Док је Кламу плакао и шећкао се по својој арени, два чувара су утрчала да виде шта се дешава. Један од њих је пажљиво дошао до џиновске остриге, смирено је помиловао по љуштури и рекао: – Полако, то сам ја, Џо, сећаш се? Али Кламу је био толико узнемирен да је гласно зарезао, ухватио је Џоа својим моћним језиком и избацио га са стадиона. Џо је полетео као ракета, вриштећи целим путем.

(1) Кикирики је погодио огромну остригу чврсте љуштуре, на што је ова реаговала најчудније: разјарила се и својим језиком (!?) бацила чувара далеко ван стадиона. И шта је било са чуварем? Преко тога писац једноставно прелази као преко сасвим неважне ствари, али је битно да се острига расплакала и да на својој арени разбија све околу.

(2) Но ако острига руши око себе, како може то чинити просто шећкајући се? Преводећи стране речи не можемо само гледати у речник, већ пази-ти и на логичку нит преведеног текста.

5.4. Народ се узнемири, настане паника, полиција почне истрагу, а Патрик, који није видео друга како баца кикирики, ангажује се сам да открије кривца и започиње са испитивањем Сунђер Боба. Сунђер Боб се лажима прикрива, али му се буди савест:

Патрик је упитао: – Да ли си сигуран да ниси видео ништа сумњиво?

– Већ сам рекао да нисам, Патриче! Човече! – повикао је Сунђер Боб.

Овај испад није збунио Патрика. Нешто му је пало на памет. – Хеј! – викнуо је узбуђено. – Хајде да истражимо овај злочин и ухватимо пропалицу која је одговорна за ово.

Сада је Сунђеру Бобу већ прекипело, а и гризла га је савест. Сунђер Боб је ди-гао руке и замахао.

- Прекини, Патриче! – повикао је. – Нема злочина који треба истражити! А сада иди кући!

(1) „Овај испад није збунио Патрика.” Сунђер Боб није направио испад већ је само узбуђено реаговао.

(2) „Сада је Сунђеру Бобу већ прекипело”. И израз ’прекипело је’ није адекватан јер Сунђер Боб реагује из страха. Боље је било рећи ’пао је у ватру’, ’наљутио се’ или слично.

5.5. На крају полиција ухапси Патрика, и то у тренутку када је Сунђер Боб управо сам признао своју кривицу:

Сунђер Боб је стајао тресући се и грицкајући нокте, убеђен да се полицајац спрема да га пита да ли је он бадио кикирики на Кламуа...

- Да ли је истина да си био у остригином станишту са Патриком Звездом? – Питао је полицајац.

- Да! – зацвилео је Сунђер Боб...

- То је све што смо хтели да знамо, сине – рекао је полицајац задовољно. Окренуо се ка свом партнеру. – Хајде да га приведемо.

Баш тада је Патрик ушао и стао иза свог пријатеља. Сунђер Боб је био спреман за хапшење, али полицајац је ставио лисице на Патрикове руке!...

Обрти као у кримићу, али зачињени много невероватнијим наивним поступцима и изјавама. Патрика одводе у арену; за казну га гађају кикирикијем. Онда се појављује Сунђер Боб са признањем да је он починилац неде-ла, па обојица бивају засути необичним хицима од кикирикија.

5.6. На крају, ипак, обојица су аболирани, јер се у арени појављује један много већи разбојник, а то је господин Краба, који је украо бисер од шкољке, а онда следи нови изненеђујући обрт:

Бисер се потпуно распао и... искочила је беба острига! – Мама, мама! – викала је.

...Кламу је поздравила своју дебу, која јој је одмах скочила на леђа. Кламу се насмешила. Она и њена беба се очигледно много воле...

Затим су се сви окренули ка господину Краби, који је украо јаје и тако узнемирио Кламу наводећи је да плаче толико гласно и дуго.

Господин Краба је слегнуо раменима. – Али био је бесплатни дан! – бунио се док су га сви засипали кикирикијем.

6. Не ваља остати при овоме, јер није све што се дешава на сцени преводне литературе за децу тако лоше као ово што смо приказали. Узећемо

стога у разматрање и прилично обимну књигу са насловом *Пет минута пре спавања. Најлепше бајке за лаку ноћ* коју је као аутор (а у ствари састављач) потписао извесни Џеронимо Стилтон. Сем сладуњава и не тако инвентивно писаног предговора, књигу чине заправо бајке света, преведене прво на италијански, а наше издање представља превод са италијанског.

6.1. Узећемо у разматрање казахстанску причу „Алдар-Косеов плашт”. Пошто није предуга, навешћемо је целу:

Алдар-Косе је био веома домишљат младић. Није био ни богат ни сиромашан, имао је добру душу и сви су га волели. Једног зимског дана Алдар-Косе се растужи: било је веома хладно, а он је јахао степом покривеном снегом огрнут само једним старим плаштом, који је имао седамдесет рупа и деведесет закрпа. Изненада виде како му у сусрет долази један непознати коњаник. Вероватно је био у питању неки богати трговац јер је био умотан у дебели плашт од топле вуне. Алдар-Косе се исправи у седлу и поче да пева.

Кад га је коњаник чуо, упита га: – Како можеш да певаш на оваквој хладноћи? Плашт ти је сав избушен и сигурно си се смрзао. Зар не осећаш како ти се зима увлачи у кости?

– Мој плашт је веома топао. Можда се ви у вашем новом плашту смрзавате, али мој стари и закрпљени плашт одлично греје.

И стварно, трговац признаде да се смрзао и упита младића да ли би му продао свој плашт пошто је тако изванредан.

– Не могу. Како ћу без њега?

Али трговац је био упоран: – Хајде, заузврат ћу ти дати свој плашт и новац.

Алдар-Косе пристаде и њих двојица разменише не само плаштеве већ и коње... Те вечери око ватре, сељани су препричавали тај догађај и смејали се невероватној лукавости коју је показао Алдар-Косе.

а) Прича по садржају спада у ред врхунских остварења народног приповедања. Тема је компонована вешто, и испричана једноставним маниром поступно уводећи слушаоца у духовити обрт.

б) Примедбе заслужују места која су вероватно настала невештим преводом.

(1) Исечак о Алдар-Косеовом јахању „хладном степом покривеном снегом огрнут само једним старим плаштом” – делује сасвим монотono са бескрајним низом инструментала (а то се могло избећи варијацијом израза).

(2) Обрт „Вероватно је био у питању неки богати трговац” – није морао бити формулисан оним ’био је у питању’, што спада у домен административног израза, већ како друкчије (Алдар помисли да ће то бити какав... – или сл.).

(3) У примедби „Плашт ти је сав избушен” – реч ’избушен’ делује сасвим некоректно, јер је он заправо био ’сав у рупама’: поцепан и икспљен.

6.2. Вреди погледати и јерменску причу „Златна јабука”. И њу наводимо у целини јер је кратка:

Био једном један веома богат краљ чији су подруми били препуни злата, бисера и драгог камења. Једнога дана он по земљи разасла своје гласнике да прочитају следећу објаву: „Онај ко исприча краљу највећу лаж на свету биће награђен златном јабуком”. Од тога тренутка у палату почеше да пристижу свакакви људи: било је ту богатих и сиромашних, младих и старих, сељака и пастира, мудраца и будала... а сви су се разметали својим јунаштвима.

Међутим, краљ би само уздахнуо и рекао: - Не, не и не!!! Та прича би могла да буде истина. Уопште не личи на лаж.

Једнога дана у палату стиже млади сељак, носећи под мишком буренце. Изађе пред краља и рече му: - Ваше величанство, дошао сам по дукате које сам вам позајмио прошлог месеца.

- Али ја од тебе никад нисам позајмио новац! Чак те и не познајем. Ти си лажљивац, лепо си ме слагао.

- Ако сам вас слагао, дајте ми онда од злата јабуку. Заслужио сам је!

- Само тренутак, само тренутак – одговори спремно краљ. – Сад се сећам! То што кажеш је истина!

- Још боље, величанство, ако се сећате. Вратите ми онда моје буренце пуно златника.

Тек тада краљ схвати да је упао у праву замку. Грохотом се насмеја и нареди свом саветнику да сељаку донесе златну јабуку јер ју је заиста заслужио.

(1) Једно од ремек-дела народног стваралаштва – савршено испричано и досеткама зачињено – преводним трансформацијама није много изгубило од изворног шарма.

(2) Изванредна композиција, примерена дужина исказних форми, чак и хармонија облика – иако не у апсолутном складу са већинским делом српске народне приповедне прозе – делују свеже, живахно и упечатљиво на слушаоца, односно читаоца.

7. Да поновимо у закључку чиме се храни духовна радозналост најмлађе генерације у Србији као новим литерарним ’вредностима’.

а) Часно место народне приче и бајке у култури сваког народа очувало се углавном једино у последњој прегледаној књизи. Она у већини случајева чини праву вредност, и чита се и слуша са задовољством које имамо и доживљавајући сопствене народне приче.

б) Али остале прегледане текстове не можемо сврстати у исти ред са овима.

(1) Ту су, прво, обрађене и ’дотеране’, ’модернизоване’ или боље рећи – вулгаризоване и сведене на безбојно причање испражњена смисла и лишене

васпитних претензија – старе, првобитно врхунске књижевне вредности, оскрнављене вредности и фалсификован морал.

(2) Ту су и нове, модерне бајке, потпуно необавезне према тематском и смисаоном јединству излагања, зачињене авантуристичким и криминалистичким мотивима, са огољеним и неинвентивним дидактизмом који није у складу са темом приче, да не кажемо са духом, јер овога и нема, а без унутрашње боје и мириса.

(3) Све то укупно није ништа друго него увод у тзв. виртуелни свет модерне информатике, која је најпре оборила логичко мишљење, а сада влада људима ширећи неразум уместо мудрости и фалсификате уместо факата и тако разара дубинским захватима људску духовност, и уништава људску врсту као највиши ступањ развоја живота на земљи.

в) Поука нашег прегледа не наводи нас на недвојбене мисли: свеопштем и вечитом немерљивом благу народне мудрости недопустиво је прилазити друкчије него са страхопоштовањем према свим вредностима које сијају из далеке прошлости човечанства. Такав приступ захтева апсолутну пажњу при преводу, при преради и евентуалној адаптацији коју захтева перцептивна моћ и појмовна апаратура данашњег детета. Каљање части ових ремек-дела литерарног стваралаштва – просто треба забранити, а не пролазити поред њих са бирократском непажњом, или их препустити неукости и примитивизму ситних профитера. Ново квази-стваралаштво које не носи никакве ни уметничке вредности ни дидактичке поруке, никако није допустиво нудити ни старијима, а камо ли деци. Укупно речено: више пажње и стручности, више одговорности и отпора према примитивизму – препоручљиво је свуда, па и у области производње и пласмана децје литературе.

ИЗВОРИ

Езојове бајке (2014): Публик практикум: sine loco.

Невоље у зоо-врџу (2012): Београд: Евро-Ђунти.

Причам ти најлејше басне – Ла Фонџен, Езој, Толстој (2010): Земун: ЈРЈ.

Стилтон (2011): Џеронимо Стилтон, *Пеј минуџа љре сјавања*, Београд: Евро-Ђунти.

ЛИТЕРАТУРА

Ђурић (1992): Војислав Ђурић, *Анџолоџија народних љријоведака*, пето изд., Београд: Српска књижевна задруга.

Пешић, Милошевић (1997): Радмила Пешић, Нада Милошевић, *Народна књижевност*, друго изд., Београд: Требник.

Самарџија (2005): Снежана Самарџија, *Анџолоџија народних бајки*, Београд: Политика, Народна књига.

Jelena R. Jovanović Simić

Radoje D. Simić

University of Belgrade

Faculty of Philology

Department for Serbian Language and South Slavic Languages

CHILDREN'S LITERATURE TRANSLATED INTO SERBIAN

Summary: The paper deals with children's literature translated from foreign languages into Serbian. The conclusion is that there is very little concern for this important area of literary and especially didactic area of Serbian culture, and every irresponsibility and incompetent attitude towards the text seems to be permitted.

Key words: culture, children's literature, language, style, translation.